

uppgift. Se även s. 14 not 6 och anförd litt. En del smärre förändringar i stavningen ha vidtagits i ovan angivna textpartier. Det av mig använda exemplaret har ägts av Carl Snoilsky och bär följande intressanta anteckning: "Skänkt till mig, enligt min moster Gref:an Ebba Manderströms testamentariska förordnande. C. Snoilsky. Sept. 1895. Liber unicus."

Bengt Wahlström

Trospsalmen

Tradition och nybildning inom svensk kyrkosed

Då jag 1 söndagen i advent 1946 bevistade högmässan i Tuve kyrka i Västergötland, fäste jag mig vid att omedelbart efter trosbekännelsen men före predikstolpsalmen sjöngos tre versrader ur Lutherpsalmen med numret 135 i vår nuvarande psalmbok:

"Hjälp oss att i denna tro
till änden faste bliva.
O Gud, förbarma dig."

Jag gjorde då ingen anteckning om saken, utan registrerade den blott i minnet. Icke heller vid senare besök i Tuve kyrka (sönd. e. nyår 1947, 23 e. tref. 1947) blev seden antecknad. Först domssöndagen 1951 har jag i mina "Kyrkominnen" antecknat: "Trospsalmen lever ännu kvar: 'Hjälp oss att i denna tro till änden faste bliva. O Gud, förbarma dig.'" (Pettersson V, s. 2233.) Dessa tre versrader komma nedan att kallas "trospsalmen".

Så långt betraktade jag seden som en enstaka, om än intressant företeelse. Men då jag 10 söndagen e. tref. 1955 konstaterade, att samma bönehymn sjöngs omedelbart efter trosbekännelsen i Mollösunds kyrka i Bohuslän, beslöt jag närmare undersöka sedens utbredning och uppkomst. (Pettersson, VII, s. 3471.)

Fördenskull vände jag mig till Kyrkohistoriska arkivet i Lund (LUKA), vars frågelistor angående religiösa föreställningar och kyrklig sed — ehuru föga uttömmande — kunde tänkas ha inbringat upplysningar i berörda hänseende. Egentligen är det blott den 18:de av frågelistans 30 frågor, som tangerar vårt ämne. Där efterfrågas nämligen ev. sockensed med särskilda psalmer vid de olika högtidsdagarna. Det torde sålunda närmast ha varit en tillfällighet, om vid frågelistans begagnande andra än direkt efterfrågade, speciella, söndag efter söndag återkommande moment i högmässan framkommit. Visserligen har frågelistan på sistone utökats med en 31:sta fråga avseende övriga bruk m. m., men då denna fråga mera har karaktären av uppsamlare av överblivet gods, och klara preciseringar sålunda saknas,

är det icke troligt att ens denna sista fråga föranleder ett någorlunda tillförlitligt besked angående den eftersökta "trospsalmen".

En granskning av LUKA:s uppteckningsmaterial ger också vid handen, att "trospsalmen" undgått fältarbetarnas uppmärksamhet. Nätet har varit för grovmaskigt. Visserligen avser frågelistan närmast "äldre" förhållanden, men det torde aldrig ha varit utgivarens mening, att recent kyrkosed därför skulle lämnas obeaktad, ty en sådan uppfattning skulle böttna i den felaktiga slutsatsen att nutida sed nödvändigt bygger på "äldre" förhållanden. Det enda, som i berörda hänseende framkommit — och dessa uppgifter äro icke många — är att "fast" predikstolspsalm på en del håll varit bruklig. Från *Karlstads* stift uppgives sålunda, att en präst såsom "fast" predikstolspsalm i Ed begagnat 174: 12 "Sann tro på Gud och på hans ord..." (LUKA 1072). Liknande uppgifter finnas från *Skara* stift, där man i Rångedala begagnat 212: 3 "O du härlighetens sken..." och i Hössna 50: 3 "O Kriste, oss benåda..." (LUKA 957 resp. 2005). I Hässleby i *Linköpings* stift sjöngs psalm 174: 10 "I enfald och i ödmjukhet..." (LUKA 1368). Från *Mörbylånge* i *Växjö* stift uppgives att en präst som predikstolspsalm begagnade 337: 3 "Du ser Guds hjärtelag...", medan en annan präst begagnade 63: 13 "Ack Herre Jesu, hör min röst..." (LUKA 2548). I Gräsgård i samma stift förekom en liknande differentiering på olika präster, dels förekom 45: 8 "Salig, salig den som kände...", dels 396: 1 "Jesu, du min fröjd och fromma..." (LUKA 2544). Från *Kyrkhult* i *Lunds* stift föreligger en uppgift, som nära sammanfaller med vad som ovan relaterats från *Mörbylånge*, i det att 63: 13–15 använts som predikstolspsalm (LUKA 1160). Från *Göteborgs* stift, slutligen, finnas tvenne uppgifter om "fast" predikstolspsalm. I *Slöinge* förekom i allmänhet 175: 8–9 "Ditt ord är i vår nöd och sorg..." Då kyrkoherde Berg från *Abild* predikade, användes däremot 408: 4 "Ännu han till sin nådastol..." (LUKA 1382).

Ehuru uppgifter om "fast" predikstolspsalm sålunda visst icke saknas, även om de relativt sett äro försvinnande fåtaliga, är det anmärkningsvärt, att något gudstjänstmoment *mellan trosbekännelsen och predikstolspsalmen* veterligen icke omnämnes i någon av LUKA:s alla uppteckningar. En direkt förfrågan om uppgifter beträffande ett dylikt gudstjänstmoment har resulterat i ett meddelande, att inga sådana finnas, ehuru dylika uppgifter måhända framdeles kunna komma i dagen, sedan arkivets sakregister fullbordats.¹

På detta sätt kan således f. n. icke fastställas om "trospsalmen" förekommer eller förekommit på flera ställen än i Tuve och Mollösund. Då emellertid ett gudstjänstmoment mellan trosbekännelsen och predikstolspsalmen saknar stöd i gällande kyrkohandbok, kan det äga sitt intresse att undersöka, om "trospsalmen" möjligen kan utgöra ett relik från någon äldre, i kyrkohandbok föreskriven eller anbefalld ordning. Då "trospsalmen"

¹ Brev från LUKA 18. 4. 1956.

icke har karaktär av credopsalm, vilken skulle ersätta bekännelseläsningen, får uppmärksamheten riktas på predikstolspsalmen. Denna är fr. o. m. 1811 valfri, men har av ålder vanligen utgjorts av en bönepsalm. Redan 1693 förelåg i praktiken valfrihet, medan i 1614 års kyrkohandbok föreskrives endera av nuvarande psalmerna 132 eller 135. Gå vi så tillbaka till Laurentius Petrii kyrkoordning 1571, finna vi nuvarande psalmerna 132 eller 135 uttryckligen anbefallda. Men just i psalmen 135 ingår vår "trospsalm", utgörande slutet av andra versen. Ingenting ligger då närmare till hands än att antaga, att "trospsalmen" utgör ett reliket från reformationstidevarvet. Visserligen är det i så fall märkligt, att — där den i våra dagar existerar — den icke fått fungera som predikstolspsalm utan förekommit *jämte* denna. Men detta förhållande kan möjligen förklaras därav att psalmen 135 saknas i 1695 års psalmbok. Då den ej längre förekom i gällande psalmbok, har den helt enkelt icke kunnat begagnas som predikstolspsalm. Ville man likväl bruka den, så måste detta tydligen ske *jämte* en ur psalmboken hämtad psalm, enär man i annat fall förmodligen skulle ha ansett sig handla i strid mot 1693 års handbok.

Så som saken nu synes ligga till, kunde vi alltså våga beteckna "trospsalmen" som ett reliket från reformationstidevarvet. Två omständigheter ha emellertid förbisetts. Den ena är att brukets utbredning i nutidsskiktet icke är närmare redovisad. Blott tvenne belägg ha ovan anförts, och detta är för litet, så länge — och detta är den andra omständigheten — närmare omständigheter angående sedens ålder och ursprung icke efterforskats.

Om LUKA:s frågelista hade förmått uppfånga underrättelser om "trospsalmen", skulle man ha kunnat konstatera en mera utbredd förekomst än den nämnda. Därmed bortfaller den ena av de båda ovan anförda omständigheterna, ägnade att ifrågasätta sedens karaktär av reliketföreteelse. Men om man försummar att efterfråga sedens ålder och ursprung, skulle man lätt kunna göra sig skyldig till en felbedömning, enär just genom detta efterfrågande — till skillnad från vad som inom folklivsforskningen brukar vara vanligt — väsentliga upplysningar stå att få.

Vi återvända därför till Tuve och Mollösund. Dåvarande kyrkoherden Arvid Adahl i Backa pastorat, dit Tuve hör, har på min förfrågan meddelat, att han införde "trospsalmen" i pastoratets kyrkor 1928 efter förebild från Slöinge, där prosten Erik Nordblom tidigare infört seden efter förebild från Mjällby i Blekinge, där bruket tillämpats av kyrkoherde Carl Adrian. Adahl meddelade även att "trospsalmen" förekommer i Torestorp och Öxabäck i Västergötland, där den införts av dåvarande komministern David Granstam.²

Beträffande Mollösund kunde nuvarande komministern, William Fägerhall, icke upplysa när sången införts. En förfrågan hos förre komministern i Mollösund, nuvarande kyrkoherden i Morlanda, Eric Tange, gav till resultat

² Meddelat av K. A. Adahl muntligen 21. 3. 1956.

upplysningen att seden införts av hans företrädare, nuvarande kyrkoherden i Bro, Gunnar Siverbo³, vilken i sin tur på förfrågan meddelade, att han införde seden i Mollösund 1939.⁴ Även han har fått idén från prosten Erik Nordblom i Slöinge, vilken begagnade denna församlingssång i pastoratets båda kyrkor, Slöinge och Eftra.

En förfrågan hos prosten Erik Nordblom har resulterat i meddelandet att han införde bruket i sitt pastorats kyrkor i början av 1930-talet efter förebild från Mjällby i Blekinge. Från Slöinge har kyrkoherde Henrik Norborg — vilken vid en installation i Slöinge observerat bruket — senare överfört det till Torestorp.⁵

Då den bristande detaljöverensstämmelsen mellan Adahls och Nordbloms uppgifter är för sammanhanget oväsentligt och lätt torde kunna förklaras såsom ett minnesfel hos den ene eller den andre, och då sålunda alla uppgifter direkt eller indirekt peka tillbaka på framlidne kyrkoherde Carl Adrian i Mjällby, har jag begärt upplysningar av hans son, kyrkoherde Samuel Adrian i Båstad. Denne meddelar följande: "Sommaren 1911 befann sig min fromma Mor, som ännu lever (87 år gammal) i Norrköping en tid. Vid en gudstjänst i Hedvigs-kyrkan där kom dessa ord för henne under trosbekännelsen: 'Hjälp oss att' etc. Vid hemkomsten bad hon sin make, min Far, att han skulle låta införa denna bönehymn i Högmässan i sin kyrka i Mjällby. Så skedde ock några år därefter, och under hela Fars tid 1912—1949 sjöngs denna bönehymn så i Fars kyrka, såvida icke ibland i stället nuv. ps. 31: 1 sjöngs. — Jag vet ingen kyrka mer än Mjällby, där denna bönehymn så användes. I st. för: 'O, Gud, förbarma Dig' sjöngs dock endast AMEN (på samma sex toner, som 'O, Gud, förbarma Dig'), eftersom 'O, Gud, förbarma Dig' ju nyligen sjungits i Högmässan 3 gånger."⁶

Vårt "relikt från reformationstidevarvet" har sålunda kunnat föras tillbaka på en enda, isolerad och i sen tid inträffad händelse. Om ett halvsekel hade "trospsalmsens" ursprung sannolikt icke kunnat fastställas, i vilket fall man hade varit hänvisad till antagandet, att traditionssamband förelåg med reformationsårhundradet.

Källor och litteratur:

Laurentius Petris Kyrkoordning av år 1571 utg. Samfundet pro fide et christianismo. Uppsala 1932.

Den svenska kyrkohandboken 1614, 1693, 1811.

J. Pettersson, Kyrkominnen. Band I—VII. (Handskrift.)

Johan Pettersson

³ Brev från Eric Tange 10. 2. 1956.

⁴ Brev från Gunnar Siverbo 6. 4. 1956.

⁵ Brev från Erik Nordblom 12. 6. 1956.

⁶ Brev från Samuel Adrian 26. 6. 1956.